

JYX

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Holmila, Antero

Title: Kylmän sodan Suomi, suomalaiset ja suomettuminen

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © 2022 Suomen historiallinen seura ry

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Holmila, A. (2022, 23.4.2022). Kylmän sodan Suomi, suomalaiset ja suomettuminen. Suomen Historiallinen Seura. Blogi-sarja. <http://www.histseura.fi/blogi-sarja-kylman-sodan-suomi-suomalaiset-ja-suomettuminen-antero-holmila/>

► [Home](#) » [Yleinen](#) » [Blogi-sarja: Kylmän sodan Suomi, suomalaiset ja suomettuminen \(Antero Holmila\)](#)

Blogi-sarja: Kylmän sodan Suomi, suomalaiset ja suomettuminen (Antero Holmila)

BY SHS 23.4.2022 YLEINEN

”Kun meidän sukupolvemme mielestä Suomi-neito huorasi, niin vanhemman polven edustajat olisivat voineet lisätä: ‘mutta hyvästä hinnasta.’” (mies s.1961).

Vuosina 2020–2021 keräsin yhdessä SKS:n ja SLS:n kanssa aineiston, joka kartoittaa suomalaisten muistoja ja kokemuksia kylmän sodan ajalta. Yksi kartoituksen aihe oli ihmisten kokemukset suometumisesta. Aiheen kartoittaminen on nyt ajankohtaisempaa kuin aikoihin, ei vähiten siksi, että Venäjän hyökättyä Ukrainaan suomettumisen historia on noussut ennen näkemättömällä tavalla julkisen keskustelun kohteeksi. Vaikka Jari Tervon ja Marjo Vilkon dokumenttisarja Kylmän sodan Suomi kertoo Suomen Neuvostoliitto-suhteesta yleisesti, sarjan alaotsikko ilmaisee sen kantavan teeman: ”Suomettumisen aika maailmansodan lopusta 1990-luvulle”.

Jos suometumisella tarkoitetaan kritiikitöntä suhtautumista Neuvostoliittoon tai kyvyttömyyttä arvostella Neuvostoliittoa sen reaktioiden pelossa, niin jo lähtökohta koko sarjalle on haasteellinen, koska on vaikea nähdä, että suomettuminen olisi ollut koko 1945-1991 ajanjakson kantava teema, vaikka se sarjassa on sellaiseksi rakennettu. Kuvaavaa on, että vielä siinä vaiheessa kun suomettumisen patriarkka Urho Kekkonen oli ollut vallassa jo yli 12 vuotta ja aloittanut kolmannen presidenttikautensa, Suomen Kuvalehti kirjoitti Neuvostoliiton panssarien vyöryttyä Prahaan elokuussa 1968 hyvin selkeäsanaisesti ja ”ei-suomettuneesti”:

Uskoimme että Neuvostoliitto tarkoittaa täyttä totta puhuessaan kansainvälisen jännityksen

laukeamisesta, rauhanomaisesta rinnakkaiselosta, puuttumattomuudesta muiden maiden itsenäiseen päätäntävaltaan ynnä muusta hyvästä. Vietnamin asiassa Neuvostoliitto esiintyi lukemattomien mielestä hyvän ja oikean puolustajana vääryyttä vastaan. Sekin usko on nyt horjunut. Kuka uskoo, että Moskova enää haluaa vilpittömästi työskennellä edes ydinaseiden ja muun tuhoon johtavan aseistuksen supistamisessa (Suomen kuvalehti, 31.8.1968, s.2).

Kylmän sodan Suomi -sarjassa suomettumistarina on varsin yksioikoinen ja tuomitseva, ei niinkään selittämään tai ymmärtämään pyrkivä. Vastaava tendenssi oli nähtävissä jo aiemmin, kun Ilta-Sanomat julkaisi loppuvuodesta 2019 YVA-Suomi -aiheisen historian erikoisliitteensä. Liitteen etusivu kertoi samaa tarinaa, jota Kylmän sodan Suomi on jatkanut: "näin eliitti nöyristeli". Molemmissa tapauksissa suomettumisesta on leivottu "maan tapa", yksinkertainen rähmällään olon opetus.

Aivan samoin kuin kylmän sodan käsitteessäkin, josta Pauli Kettunen on aiemmin kirjoittanut, myös suomettumisessa on monia eri tasoja, ulottuvuuksia ja aikakerrostumia. Ylipäätään voisi sanoa, että suomettumisessa on enemmän harmaan sävyjä kuin selkeitä ääripäitä, jotka korostuvat julkikeskustelussa – niin Kylmän sodan Suomi sarjassa kuin tällä hetkellä Ukrainan sodan synnyttämässä suomettumis- / jälkisuomettumiskeskustelussa. Eräs koko dokumenttisarjaa vaivaava ilmiö on se, että historian monitahoisuuden sijaan valittu perspektiivi on suhteellisen tyypistävää. Narratiivi on kyllä helpompi pitää kasassa, mutta laajempaa ymmärrystä se ei tue, vielä vähemmän se auttaa ymmärtämään suomettumisen kansallista kokemusta nimenomaan sen omassa historiallisessa kontekstissa. Itse lähestyn sarjaa siitä näkökulmasta, että se kertoo enemmän tämän päivän historiakulttuurista kuin Suomen asemasta itse kylmässä sodassa.

Max Jakobson kirjoitti heti Neuvostoliiton luhistuttua Helsingin Sanomissa, että "kansaa ei koskaan suomettunut, vain kansakunnan valiot". Jakobson oli oikeilla jäljillä, mutta luonnollisesti myös "kansakunnan" suhde suomettumiseen oli itsessään paljon monitahoisempi ilmiö, josta tiedämme yllättävän vähän, eikä Suomi kylmässä sodassa -sarja juurikaan paikkaa vallitsevaa puutetta. Tavallisille kansalaisille suomettuminen oli monimuotoinen ilmiö, joka itsessään korostaa historian moniäänisyyttä – joillekin se edusti (ja edustaa yhä edelleen) valtioviisautta, toisille puolestaan ärsyttävää mutta pakon edessä tapahtunutta sopeutumista. Eräille se puolestaan edusti suomalaisuuden moraalista rappiota, jossa julkisesti esitettiin yhtä ja yksityisesti toista.

Monien ihmisten muistoissa Kekkonen ja Suomi oli jatkuvan tarkkailun ja paineen alla, jossa toiminnan vaihtoehdot olivat vähissä. Moraalisen tuomion sijaan Kekkonen nähtiin taiteilevan hienosti vallitsevassa tilanteessa. "Arvostan Kekkosta edelleen hänen taidoistaan hoitaa asioita Neuvostoliiton päämiesten kanssa", kirjoitti yksi muistelija, kun taas toinen selitti, että Kekkonen teki presidenttinä suurtyön

toimiessaan Neuvostoliiton johtajien kanssa ja pyrkien ajamaan rauhan asiaa. Kansan näkökulmasta suomettumisen ytimessä olikin usein juuri jatkuva pyrkimys rauhanomaiseen rinnakkaiseloon Neuvostoliiton kanssa. Monet suomalaiset eivät ymmärtäneet mikä suomettumisessa oli niin pahaa: "Mitä huonoa siinä oli, jos ei halunnut sotaa Neuvostoliiton kanssa, vaan yritti neuvotella sen kanssa?" muisteli eräs kirjoittaja. Näissä muisteluissa suomettumisen kehys ei ole niinkään moralistinen tai hännystelyyn viittaava. Suomettumisen lähtökohtana ei muistelijoilla myöskään ollut Neuvostoliiton pelko. Eri ajankohtina, kuten Tšekkoslovakian miehityksen aikaan, Neuvostoliiton toimet kyllä huolestuttivat monia, mutta suomettumisen pohjavireeksi se ei muistelijoiden mukaan muodostunut. Sen sijaan suomettuminen nähtiin pragmaattisena reaalipoliittikkana. Se, missä sopeutumisen raja ylittyi ja muuttui turhanpäiväiseksi nöyrystelyksi, ei välttämättä vaivannut muistelijoita siinä määrin kuin tämän päivän historioitsijoita.

Erityisen hankala suhde suomettumiseen ja Neuvostoliiton hännystelijöihin oli niillä, jotka 1970- ja 1980-luvuilla identifioituivat vasemmistoon mutta joille Neuvostoliitto ei edustanut edistyksellisyyttä. Monet Neuvostoliittoon kriittisesti ajattelevat vasemmistolaiset, jotka samaistuivat Ele Aleniuksen kaltaisiin henkilöihin, teeskentelivät olevansa "tiedostavia", sillä erityisesti opiskelumaailmassa ryhmäpaine oli kova.

Ennen kaikkea suomettumisella oli myös vastavoimansa. Ylipäätään se, että arjen kulttuurin ja kulutuskäyttäytymisen tasolla Suomi oli länsimaa, oli suomettumisen tehokkain tulppa. Suomettumisen kuumimpina aikoina 1960- ja 1970-luvuilla suomalainen kulttuuri amerikkalaistui nopeaa vauhtia, kun taas Neuvostoliiton ote kehittyvään massa- ja kulutuskulttuuriin oli olematon. Samaan aikaan Leningradin, Tallinnan ja Itä-Euroopan matkat avasivat monien silmät sosialismin arkitodellisuuteen, vaikka se yritettiin mahdollisimman tehokkaasti piilottaa turisteilta. Eräs neuvostopropagandaan hurahtanut nainen joutui toteamaan ensimmäisen matkansa jälkeen, että "tällaista maata minä olen ihannoinut!" Ihannoiminen loppui siihen paikkaan. Myös Neuvostoliitosta tulleiden tuotteiden laaduttomuus tunnettiin. Popedia ja Zetor eivät kyenneet kilpailemaan Opelien tai Fergusonin kanssa. Jos suomalaiset halusivat "moottoriapua" elämään, oli "aatteet heitettävä sivuun." Maaseudulla ihmisiä huvitti, kun YVA-teemaviikoilla vasemmistolaispoliitikot pyrkivät mainostamaan maatalojen isännille neuvostolaitteiden laatua, vaikka ihmisillä oli aivan selkeä kuva näistä tuotteista.

Aatteellisella tasolla suomettuminen ei myöskään ollut kaikenkattava valtavirta, joksi se nykykeskustelussa helposti kääntyy tai jollaiseksi se Kylmän sodan Suomi -sarjassa on helppo ymmärtää. Aikalaissanomalehtiä lukemalla saa vahvan kuvan suomettumisen retoriikasta, mutta silti on muistettava, että kansan suussa Tiedonantaja kulki myös nimellä "Taudinkantaja". Suomettuminen ei yksinkertaisesti juurtunut kansalaisten arkeen. Vaikka suomettumiseen liittyneen "kaksoistodellisuuden"

hahmottaminen oli monille hankala kysymys, ihmiset ajattelivat kuitenkin – Jakobsonin lausahduksen mukaan – että suomalaiset eivät todellakaan suomettuneet.

Sekä Neuvostoliitosta tuotu että suomalaisen poliittisen eliitin itsensä tuottama YYA-propaganda ei juurikaan kansaan uponnut. Vaikka ulkoministeriössä vietettiin unettomia öitä puolueettomuusliturgian viilaamiseksi huippuunsa, ihmiset suhtautuivat touhuun yliolkaisemmin – liturgia ja juhlapuheretoriikka oli liian tyhmää ja yliampuvaa vakavasti otettavaksi. ”Jatkuva Suomen ja Neuvostoliiton ystävyyden korostaminen sai ihmiset kysymään, miksi meidän ainoa ystävämme on itänaapuri. Eikö USA ole ystävällinen maa? Tai jokin muu länsimaa? Vihollisiako ne muka ovat?” Summasi yksi muistelijä asian. Näitä vahvoja länsikulttuurin virtauksia ja niiden merkitystä ei Kylmän sodan Suomi sarjassa ole juurikaan pohdittu, vaikka on ilmeistä, että myös niillä oli vahva osa suomalaisessa yhteiskunnassa. Erityisen vahvasti ne elivät maaseudulla.

Samoin rauhanmarssit, rauhanpuolustaminen ja teiniliiton kaltaiset järjestöt saivat monet takajaloilleen. Teiniliiton jäsenmäärä ei suoraan korreloi sen suosion kanssa. Poliittisessa historiassa on korostettu, että se oli ponnahtuslautaa ja harjoittelualustaa yhdelle poliittiselle – pääsääntöisesti suomettuneelle ja jälkisuomettuneelle – sukupolvelle. Samaan aikaan se oli monille jäsenistä pelkkää pakkopullaa: ”Siihen oli pakko liittyä. Halusi tai ei.” Eräiden muistelujen mukaan missään ei tihkunut viha ja väkivalta niin kuin rauhanpuolustajien uhmakkaissa eleissä. Äänekäs ydinporukka mellasti Neuvostoliiton puolesta, mutta – kuten myös teiniliiton tapauksessa – monet kulkivat virran mukana tai jättäytyivät sivuun ja pysyivät hiljaa. Oliko hiljaa pysyminen suomettumista, on moraalikysymys, johon on tässä mahdotonta vastata. Oleellista on kuitenkin huomata, että hiljaisen ja ei-suomettuneen kansanosan puolentalinta kylmän sodan Suomessa oli usein banaali mutta silti tärkeä: kulkueiden ja vallankumouskylttien sijaan heidän länsimaisuuteen suuntautunut tukensa näkyi Aku Ankan ja Valittujen Palojen tilaamisena. Kaikista sekä tässä että muualla esille nostetuista ongelmistaan huolimatta Kylmän sodan Suomi -sarjaa on pidettävä merkityksellisenä historiakulttuurisena puheenvuorona. Suomettumisilmiön kansallista tilintekoa on aina silloin tällöin vaadittu, mutta harvoin Tervon kaltaisen kaikkien tuntemaan kulttuuriauktoriteetin voimalla. Suotavaa on, että tämä ydinsanoma saa laajaa kannatusta, mutta niin, että tilinteko lähimenneisyyden haamujen kanssa on vähemmän tendenssiomaista ja näkökulmiltaan monipuolisempaa. Vaikka suomettuminen epäilemättä oli kansakunnan valioiden keskuudessa ”maan tapa”, se ei edusta ”suomettuneisuuden ajan” koko kuvaa.

TAGGED [kylmä sota](#), [tulkinnat](#), [YYA](#). BOOKMARK THE [PERMALINK](#).

« [Blogisarja: Häpeän historia vai menestystarina – Vanhoista vastauksista uusiin kysymyksiin \(Saara Matala\)](#)

[Blogi-sarja: Vaimo, äiti ja kunnon kristitty – Pappien vaimot 1600-luvun esikuvallisina naisina \(Miia Kuha\)](#) »

2 Comments

Tuomas Korhonen

2.5.2022 AT 17:56

Kaikin puolin mielenkiitnoinen aihe ottaa harkintaan! Etenkin viime tapahtumien ohella on joskus tullut samoin mieleeni, kuinka pitkälle suomettumisen juuret jatkuivat kylmän sodan jälkeen. Sen asettaminen vain tämän ajan kontekstiin tuntuu joskus hieman rajoittavalta. Toki samanlaista Neuvostoliiton kaltaista painostusta ei enää nehdä, mutta sanoisin että ennen vuotta 2022 nämä kylmän sodan opit ja ajatukset olivat enemmän tai vähemmän osa Suomalaista ulkopolitiikkaa.

Suomalaistumisen kylmä sodan muisto on kuitenkin erittäin kiinnostava minunlaiselleni henkilölle, joka ei sen läpi elänyt. Etenkin kansan ja poliittisen linjan ajatusten erot, ja samanlaisuudet, pistävät silmään.

VASTAA

Tuomas Korhonen

2.5.2022 AT 18:09

Mainio teksti ja myös ajankohtainen viime tapahtumien perusteella. En itse elänyt läpi kylmän sodan ja sen suomettumisen aikaa, mutta olen kuitenkin aina kokenut että sen jälki on vielä nykyisessä suomen ulkopolitiikassa läsnä, tai ainakin oli. Tämä heijastettuna kansan sekä median mitä avoimempaa kriittisempää kantaa kohti itä naapuriamme, on mielenkiitoinen ilmiö. Nyt kuitenkin vuoden 2022 Ukrainan invaasion seurauksena ovat viimeisetkin nämä rippeet kuolemassa, ainakin omasta näkökulamstani. Tästä huolimatta olen aina koeknut, että suomettumisen sulkeminen vain kylmän sodan kontekstiin jättää pois tärkeän osan meidän suhteutumistamme Venäjää kohtaan 1990 ja 2000-luvulla sen kontekstista.

Koin artikkelin kuitenkin erittäin kiinnostovaksi sen ajan jakson perusteella, mitä se seurasi. Etenkin kansan ja poliittisten päätäjien mielipietiden erot ja etenkin ajattelun samankaltaisuus, ovat asioista joista olen aina miettinyt.

VASTAA

Vastaa

Sähköpostiosoitettasi ei julkaista. Pakolliset kentät on merkitty *

Kommentti *

Nimi *

Sähköpostiosoite *

Kotisivu

LÄHETÄ KOMMENTTI

SEARCH

VIIMEISIMMÄT ARTIKKELIT

[Blogisarja: Äidittömät, isättömät, sukuun naidut: Tunteissa tehty 1800-luvun perhe \(Reetta Eiranen\)](#)

[Blogisarja: Perheyritys historiallisena ilmiönä \(Jarkko Keskinen\)](#)

[Blogi-sarja: Vaimo, äiti ja kunnan kristitty – Pappien vaimot 1600-luvun esikuvallisina naisina \(Miia Kuha\)](#)

[Blogi-sarja: Kylmän sodan Suomi, suomalaiset ja suomettuminen \(Antero Holmila\)](#)

[Blogisarja: Häpeän historia vai menestystarina – Vanhoista vastauksista uusiin kysymyksiin \(Saara Matala\)](#)

BLOGIT

Blogisarja: Äidittömät, isättömät, sukuun naidut: Tunteissa tehty 1800-luvun perhe (Reetta Eiranen)

30.5.2022

Blogisarja: Perheyritys historiallisena ilmiönä (Jarkko Keskinen) 16.5.2022

Blogi-sarja: Vaimo, äiti ja kunnon kristitty – Pappien vaimot 1600-luvun esikuvallisina naisina (Miia Kuha) 4.5.2022

Blogi-sarja: Kylmän sodan Suomi, suomalaiset ja suomettuminen (Antero Holmila) 23.4.2022

AVAINSANAT

bilateraalinen clearingjärjestelmä blogisarja dekriminalisointi digitaalinen kulttuuri ekologinen hinta fasismi

historiakulttuuri historianarratiivit **historian käyttö** historiapolitiikka homoseksuaalisuus identiteetti

isänmaallisuus jälleenrakennus kansakunta kansallisuusaate kolonialismi kulttuuriperintö **kylmä sota** markkinatalous

monikielisyys monikulttuurisuus muistomerkit Nintendo Pekka Vesainen pelikulttuuri pelimuseo Petsamo populismi propaganda Saamenmaa

sateenkaarihistoria **sotahistoria suomettuminen** Suomi100 suunnitelmatalous taloudellinen hinta talouskasvu

tarinallisuus tieteisfiktio turvallisuuspolitiikka Venäjä viihdeteollisuus ylijärjestyminen äärioikeisto

SUOMEN HISTORIALLISEN SEURAN YHTEYSTIEDOT

Toiminnanjohtaja Julia Burman

shs@histseura.fi , Puh: +358-44-289 2680

Tieteiden talo, Kirkkokatu 6,

FI-00170 Helsinki

HISTORIALLINEN
AIKAKAUSKIRJA

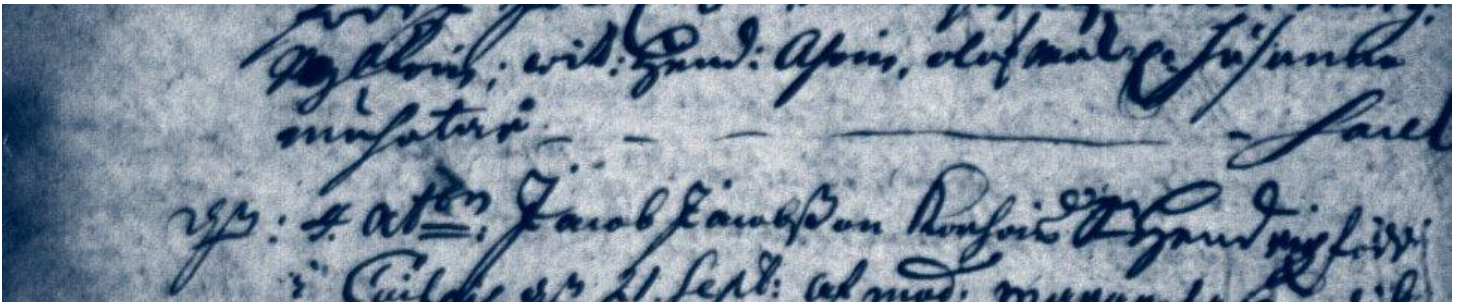
AIKAKAUSKIRJA

1/2021 • 14 €

Näkökulman vaihtoja

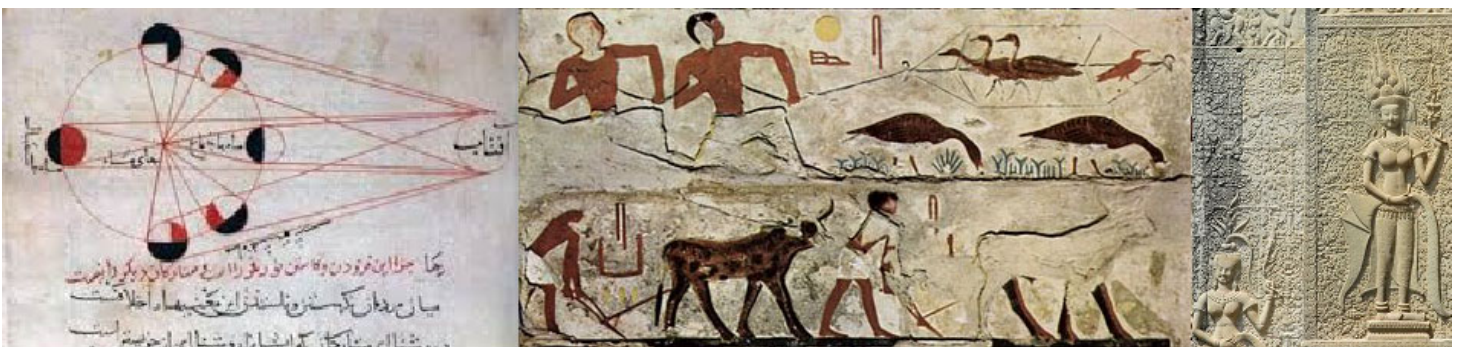
Historiallinen Aikakauskirja eli HAik on Suomen Historiallisen Seuran ja Historian Ystävien Liiton julkaisema neljä kertaa vuodessa ilmestyvä tieteellinen aikakauslehti

Tässä ajantasaiset tiedot Suomen Historiallisen Seuran tapahtumista! Kesällä on erilaisia konferensseja, SHS:n oma seminaari on vasta syksyllä . Klikkaa kuvasta tarkempiin tietoihin!

Agricola on humanistisia tieteitä yleistajuistava verkkojulkaisu, joka toimii tieteenaloja kokoavana ja yhteistoimintaa synnyttävänä foorumina.

SHS on kansainvälisen historiantutkimuksen komitean Comité International des Sciences Historiques'n kansallinen jäsenjärjestö. Komitea järjestää mm. joka viides vuosi historia-alan maailmankongressin.

